

3. УГОН ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

Угон — незаконне, умисне, відкрите або таємне заволодіння чужим транспортним засобом без ознак розкрадання. Суспільна небезпечність угону транспортних засобів зумовлюється не контрольованим використанням джерел підвищеної небезпеки, що нерідко спричинює вчинення інших Транспортних злочинів. Характерно, що ці злочини дуже часто вчинюють особи, які перебувають у стані сп'яніння, які позбавлені або зовсім не мають прав на керування транспортними засобами, неповнолітні. Ці особи, як правило, не здатні виконувати у сфері дорожнього руху необхідні функції керування транспортним засобом, особливо при складній дорожній обстановці.

За ст. 215³ КК кваліфікується угон автомобілів усіх видів, мотоциклів, тракторів або інших самохідних машин. Найчастіше предмет цього злочинного посягання є механічні транспортні засоби, зазначені у примітці до ст. 215 КК. Відповідальність за угон залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна передбачена ст. 217² КК.

За ст. 215³ КК кваліфікується угон, вчинений різними способами, тобто таємно, відкрито, шляхом обману або зловживання довір'ям, без застосування насильства чи з насильством. Іншими словами, спосіб вчинення угону не впливає на його кваліфікацію.

Незаконність як ознаку угону слід розуміти в тому значенні, що особа, яка вчинює це посягання, не має ні дійсного, ні уявного права щодо захопленого транспортного засобу.

Злочин є закінченим з моменту заволодіння транспортним засобом та початку його руху будь-яким способом. Спосіб та дистанція переміщення транспортного засобу і строк користування ним на кваліфікацію не впливають. Це найпоширеніша точка зору.

Але треба зазначити, що іноді в теорії і на практиці трапляються інші визначення моменту, коли угон вважається закінченим злочинном. Так, існує точка зору, що поняття угону не включає в себе пересування механічного транспортного засобу за допомогою

фізичної сили людини. Пропонується у відповідних випадках за наявності умислу на подальше використання транспортного засобу за допомогою його двигуна кваліфікувати такі дії як замах на вчинення угону^[i].

Характерним щодо цього є таке судове рішення. За вироком Шевченківського районного народного суду м. Києва засуджено за ч. 2 ст. 215³ КК М. і К., яких визнано винними в тому, що, перебуваючи в стані сп'яніння, вони за попередньою змовою між собою угнали вночі автомобіль, який належав С. Перемістивши автомобіль шляхом буксирування від під'їзду будинку на 30 м, вони не змогли від'їхати через його несправність. К. був затриманий працівниками міліції на місці злочину, а М., який звідти втік, — за місцем проживання.

Ухвалою судової колегії Київського міського суду вирок залишено без змін.

Перший заступник Голови Верховного Суду України вніс до президії Київського міського суду протест, у якому порушив питання про зміну судових рішень щодо М. і К. і перекваліфікацію їх дій з ч. 2 ст. 215³ на ст. 17 та ч. 2 ст. 215³.

Президія міського суду протест задовольнила, вказавши на таке. Суд, правильно встановивши фактичні обставини злочину, невірно кваліфікував дії М. і К. За показаннями винних, вони хотіли викрасти автомобіль для того, щоб покататися, але не змогли завести двигун машини. Отже, М. і К. не довели злочинного наміру до кінця з незалежних від них причин і були затримані працівниками міліції. Тому їх дії слід кваліфікувати як замах на угон автомобіля за ст. 17 і ч. 2 ст. 215³ КК^[ii].

Здається, що таке рішення щодо кваліфікації цього злочину не відповідає теорії і практиці застосування ст. 215³ КК. Дійсно, слід погодитись, що дії, пов'язані з невдалою спробою запустити мотор автомобіля з метою його угону, слід кваліфікувати за статтями 17 та 215³ як замах на угон транспортного засобу. Але така оцінка справедлива в тому разі, якщо винні робили спроби запустити двигун не пересуваючи автомобіль з місця його стоянки. У даному випадку вони вчинили закінчений угон, передбачений ч. 2 ст. 215³

³

КК. Тому, на наш погляд, перше рішення Київського міського суду в цій справі було правильне. Остаточне ж рішення у справі робить загальне поняття закінченого угону невизначеним.

Угон транспортних засобів є формальним складом у тому розумінні, що для визнання його закінченим не потрібне настання якихось наслідків.

За ст. 215³ КК кваліфікуються дії фізичної осудної особи, яка на момент вчинення угону досягла 16-річного віку. При кримінально-правовому аналізі дій, пов'язаних із самовільним використанням транспорту, слід враховувати деякі особливості, що стосуються відношення конкретної особи до транспортного засобу.

Не визнається угоном самовільне використання транспортних засобів в особистих цілях робітниками державних, колективних та інших підприємств або установ, якщо такі особи мали доступ до транспортних засобів за службою. Це, як правило, водії таких підприємств незалежно від форм їх власності. За подібні дії вони несуть відповідальність згідно з чинним законодавством про працю.

Наприклад, водій П., закінчивши роботу, поставив закріплений за ним автомобіль у гараж установи. Біля гаража він зустрів знайомих, з якими випив горілки, після чого знову відчинив гараж, вирішивши їхати додому згаданим автомобілем. Рухаючись по дорозі, він через алкогольне сп'яніння порушив правила безпеки руху, внаслідок чого вчинив наїзд на пішохода, заподіявши йому смертельну травму.

У даному випадку П. був притягнутий до кримінальної відповідальності за порушення правил безпеки руху та експлуатації транспорту за ч. 2 ст. 215³ КК. Щодо його дій, пов'язаних із самовільним використання державного транспортного засобу без доручення або дозволу адміністрації, то вони не утворюють складу злочину, передбаченого ст. 215 КК.

3

Як свідчить судова практика, не визнаються злочинними аналогічні дії посадових або інших осіб, які у зв'язку зі своїми посадовими обов'язками мають відношення до транспортних засобів. До них належать керівники транспортних організацій, їх заступники, завідувачі гаражами автоколон та ін.

Аналогічний підхід існує ще до однієї досить великої групи осіб, яку становлять механіки, диспетчери, електрики, слюсарі, випробувачі, працівники охорони та інші особи, які самовільно використали транспортний засіб, маючи до нього доступ у зв'язку з роботою. Найчастіше такі дії мають місце при технічному обслуговуванні транспортних засобів: огляді, заправці паливно-мастильними матеріалами, ремонті тощо. Іншими словами, за таких обставин не можна визнати, що зазначені особи заволодівають чужими транспортними засобами.

Так, безпідставно був засуджений за угон транспортного засобу Х., який увечері поїхав додому з гаража, де працював охоронником, на автомобілі, що належав цій організації, але на вулиці його затримали працівники міліції.

Розглядаючи справу, судова колегія в кримінальних справах вказала, що угоном транспортних засобів визнається незаконне, умисне, без мети захоплення чужого транспортного засобу шляхом незаконної поїздки на ньому. В даному випадку згаданих ознак немає.

Така ж оцінка вчиненого поширюється на випадки використання транспортних засобів членами родини власників автотранспорту або їх знайомими. Вони самовільно використовують транспортні засоби, спираючись на різні підстави, які, на їх погляд, дають дійсне або уявне право на такі дії (власник раніше дозволяв керувати автомобілем або навчав керування тощо).

Такі дії особи, як заволодіння транспортним засобом з метою його викрадення, не є угоном і їх слід кваліфікувати як злочин проти державної, колективної або індивідуальної власності. Про наявність умислу на викрадення транспортного засобу можуть свідчити зміна його кольору, встановлення додаткових приладів, заміна державних номерів, тривалий час експлуатації транспортного засобу тощо.

Наприклад, Л., Г. та З. зі стоянки автотранспорту викрали вантажний автомобіль, що належав автотранспортному підприємству, сховали машину в лісі, після чого перефарбували її і замінили номерні знаки. Змінивши таким чином зовнішній вигляд транспортного засобу, винні використовували його для перевезень вантажів громадян. Після чотирьох місяців експлуатації З. і Г. розібрали автомобіль. Вони були засуджені за розкрадання державного майна, і така кваліфікація є правильною^[iii].

За ст. 215³ КК кваліфікуються захоплення чужого транспортного засобу і самовільне його використання без мети викрадення.

При розкраданні автотранспортних засобів додаткової кваліфікації діяння за ст. 215³

КК не вимагається, оскільки угон у такому випадку є способом, обов'язковою складовою частиною розкрадання, без чого останнє неможливе.

Безпідставно були засуджені за крадіжку особистого майна С., А. та К. Вони увечері, відкривши замки, проникли до гаража, в якому стояв автомобіль ВАЗ-2101, що належав М., завели двигун і виїхали. Поїздивши містом, почергово керуючи автомобілем, вони кинули його на одній з вулиць, де наступного дня його було знайдено і повернуто власникові. Оскільки у даному випадку винні не вчинили ніяких дій, які б свідчили про наявність у них умислу на звернення автомобіля у свою власність, діяння було кваліфіковане як угон транспортного засобу^[iv].

Якщо під час угону умисел був спрямований на використання транспортного засобу для вчинення крадіжки, грабежу, розбійного нападу, то дії винних мають кваліфікуватись за сукупністю злочинів — ст. 215³ КК та за готування до зазначених злочинів.

У випадках, коли угон транспортного засобу був способом викрадення деталей, вузлів, агрегатів, речей потерпілого або заволодіння ними шляхом грабежу чи розбою, дії винної особи слід кваліфікувати за статтями 140, 141 або 142 КК і відповідною частиною ст. 215³ КК. Якщо умисел на викрадення вузлів, деталей, агрегатів чи речей потерпілого виник після угону, дії винної особи треба кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених відповідними частинами статей 215³ і 140 КК^[iv].

Угон, поєднаний з порушенням правил безпеки руху та експлуатації транспорту, якщо сталися наслідки, зазначені в ст. 215 КК, необхідно кваліфікувати за цією статтею і додатково за ст. 215³ КК.

Повторність має місце тоді, коли особа раніше скоювала такий злочин або замах на угон

транспортних засобів, незалежно від того, чи була вона засуджена за нього, якщо судимість за попередній угон не була знята або погашена, а також якщо до моменту вчинення повторного угону не минули строки давності притягнення до кримінальної відповідальності.

Неодноразова спроба реалізації умислу на угон (наприклад, спроба запуску двигуна ряду транспортних засобів з метою викрадення одного з них) не утворює повторності.

Угон за попереднім зговором групою осіб має місце, якщо в ньому брали участь принаймні дві особи, які заздалегідь домовились про спільне його вчинення. Відповідальність за угон при цьому настає для всіх співучасників, незважаючи на те, що транспортним засобом керував один з них. Щоб не допустити помилок при кваліфікації угону за цією ознакою, треба уважно аналізувати об'єктивні та суб'єктивні ознаки співучасті.

Наприклад, за вироком Путильського районного народного суду Чернівецької області Д. і Н. засуджені за ч. 2 ст. 215, ч. 2 ст. 215³ та ч. 2 ст. 111 КК, за те, що перебуваючи в нетверезому стані, за попереднім зговором між собою вони вчинили угон колгоспного вантажного автомобіля. Керуючи ним, Д. вчинив наїзд на пішохода, який у лікарні помер. Усвідомлюючи, що після наїзду автомобіля пішохід перебуває у небезпечному для життя стані, Д. з місця події зник, не подавши потерпілому допомоги, що й потягло за собою його смерть.

За протестом першого заступника Голови Верховного Суду України судові рішення щодо Н. скасовані, а щодо Д. змінені з таких підстав. Висновок суду про доведеність вини Н. в угоні транспортного засобу без мети його викрадення за попереднім зговором з Д. зроблено лише на підставі того факту, що Н. їхав як пасажир у кабіні викраденого автомобіля. Як свідчать матеріали справи, він не вчинив будь-яких дій, спрямованих на угон транспортного засобу, і попереднього зговору між ним і Д. також не було. Як встановлено в справі, обидва вони були в нетверезому стані, і Д., побачивши вантажівку, вирішив підвезти Н. додому. Коли вони підійшли до автомобіля, Д. відчинив дверцята кабіні, сів на місце водія, а потім відкрив праві дверцята і запропонував Н. сісти. Заводив двигун, керував автомобілем сам Д., а Н. ніякої участі у цьому не брав.

Отже ініціатива угону автомобіля належить Д. Він же і вчинив цей злочин. Н. байдуже ставився до вчинюваного Д. злочину, оскільки через сильне сп'яніння не усвідомлював

характеру подій, що відбувалися.

За таких обставин склад злочину, передбачений ч. 2 ст. 215³ КК, у діях Н. відсутній, і його засуджено безпідставно. У зв'язку з цим вирок щодо нього скасовано, і справу закрито на підставі п. 2 ст. 6 КПК.

Таким чином, визнаючи особу винною у злочині, вчиненому за попереднім зговором групою осіб, необхідно довести, що причетні до злочину особи заздалегідь домовились про спільні дії і кожна з них здійснила якусь частину дій для досягнення злочинного результату^[vi].

Угон із застосуванням насильства, що не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або погрози застосувати таке насильство також є кваліфікуючою ознакою ч. 2 ст. 215³ КК. Під таким насильством слід розуміти нанесення ударів, побоїв, легких тілесних ушкоджень без короточасного розладу здоров'я або втрати працездатності, а також інші насильницькі дії, пов'язані з обмеженням або позбавленням волі, зв'язування тощо.

Частина 3 ст. 215³ КК встановлює відповідальність за дії, передбачені ч. 1 або ч. 2 цієї статті, поєднані з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосувати таке насильство. Судова практика розглядає як такі заподіяння легких тілесних ушкоджень з короточасним розладом здоров'я або короточасною втратою працездатності, заподіяння середньої тяжкості тілесного ушкодження, мордування, тортури, використання небезпечних для здоров'я чи життя потерпілого засобів (вогню, струму, наркотичних або інших сильнодіючих речовин), викидання з транспортного засобу під час руху тощо.

Так, за вироком Ялтинського міського народного суду К. засуджено за ч. 2 ст. 142 КК за розбійний напад на Б. з метою заволодіти його автомобілем "Жигулі", вчинений за таких обставин. Зупинивши на вулиці близько 20.00 автомобіль, яким керував Б., К. попросив підвезти його до санаторію, а коли вони туди підїхали, приставив до горла ніж і зажадав ключі від автомобіля. Потім К. примусив потерпілого підїхати до будинку на території санаторію. де забрав свою валізу з речами, після чого звелів Б. сісти поруч із собою в автомобілі, щоб той не міг звернутися за допомогою. Та Б. вдалося втекти і повідомити про те, що сталося, міліцію.

У протесті першого заступника Голови Верховного Суду України, внесеному до президії обласного суду, порушувалось питання про зміну зазначених судових рішень і перекваліфікацію дій К. з ч. 1 ст. 142 на ст. 17 та ч. 3 ст. 215³ КК.

Президія обласного суду протест задовольнила, зазначивши таке. Обґрунтовуючи висновок про вину К. у відкритому нападі на Б. з метою заволодіти належним йому автомобілем, суд послався на вимогу засудженого дати ключі від автомобіля, поєднану з погрозою застосувати насильство, небезпечне для життя і здоров'я потерпілого. Проте, як свідчать показання останнього на слідстві і в судовому засіданні, при цьому К. посилався на необхідність терміново потрапити до Сімферополя, обіцяв дати 100 крб., і він. Б., під загрозою погодився їхати. К. теж показував, що він пропонував Б. підвезти його до Сімферополя. При затриманні у нього виявили авіаквиток на його ім'я, а у валізі, яку він взяв у санаторії, — його трудову книжку та одяг.

Таким чином, мету викрасти автомашину матеріалами справи не встановлено і твердження К. про відсутність у нього наміру заволодіти автомобілем потерпілого не спростовано. З доказів, на які посилався суд, не можна зробити висновок про напад К. на потерпілого з метою заволодіти автомобілем,

На підставі викладеного президія обласного суду судові рішення щодо К. змінила, перекваліфікувавши його дії з ч. 1 ст. 142 на ст. 17 та ч. 3 ст. 215³ КК, які передбачають відповідальність за замах на угон автотранспортного засобу, поєднаний з насильством, небезпечним для життя і здоров'я потерпілого

[vii]

Нанесення при вчиненні угону побоїв або будь-якого виду тілесних ушкоджень додаткової кваліфікації не потребує, за винятком умисного тяжкого тілесного ушкодження (ст. 101 КК).

Дії винного, спрямовані на угон транспортного засобу, поєднані з позбавленням життя потерпілого, кваліфікуються залежно від спрямованості умислу. Якщо при цьому ставилася корислива мета — заволодіти транспортним засобом, такі дії належить кваліфікувати за п. "а" ст. 93 та ч. 3 ст. 142 КК. Вбивство з метою полегшити угон

транспортного засобу слід кваліфікувати за п. "ж" ст. 93 і ч. 3 ст. 215³ КК^[viii].

Використання без дозволу чужого транспортного засобу за обставин крайньої необхідності (наприклад, доставлений у лікарню хворого, який перебуває в небезпечному для життя стані, переслідування небезпечного злочинця) не утворює даного складу злочину і не тягне за собою кримінальну відповідальність.

---

[i] Див.: *Касинюк В.И; Корчеев З.Г.* Вопросы квалификации транспорт-ных преступлений: Учеб. пособие. — К., 1988. — С. 46.

[ii] Див.: постанова президії Київського міського суду від 2 серпня 1988 р. в справі М. і К. // *Практика...* — С. 16.

[iii] Див.: *Бюллетень Верховного Суда РСФСР.* — 1982. — № 3. — С. 12.

[iv] Див.: *Там само.* — 1980. — № 12. — С. 10.

[v] Див.: п. 21 постанови Пленуму Верховного Суду України від 25 груд-ня 1992 р. // *Постанови...* — С. 117—118.

[vi] Див.: *Право України.* — 1992. — № 8. — С. 86—87.

[vii] Див.: постанова президії Кримського обласного суду від 19 січня 1985 р. в справі К. // Практика... — С. 181—182.

[viii] Див.: п. 28 постанови Пленуму Верховного Суду України "Про судову практику в справах про злочин проти життя і здоров'я людини" від 1 квітня 1994 р. // Постанови,.. — С. 96.